

SKUPŠTINA CRNE GORE
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/20-1/
Podgorica, 3. februar 2020. godine

INFORMACIJA
SA KONFERENCIJE ODBORA ZA LJUDSKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I
SLOBODE I ODBORA ZA PROSVJETU, NAUKU, KULTURU I SPORT
ODRŽANE POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA SJEĆANJA
NA ŽRTVE HOLOKAUSTA,
u Podgorici 27. januara 2020. godine

U Skupštini Crne Gore, drugu godinu zaredom, održana je Konferencija Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, povodom obilježavanja 27. januara – Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta, koji je Generalna skupština Ujedinjenih nacija ustanovila Rezolucijom od 1. novembra 2005.

Na samom početku učesnici Konferencije su minutom ćutanja odali počast svim žrtvama Holokausta.

Pored predsjednika Skupštine Crne Gore, predsjednika i članova Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport, predsjednika klubova i poslanika, Konferenciji su prisustvovali: predstavnici diplomatskog kora- Ambasade SAD-a, Hrvatske, Njemačke, Srbije i Austrije, šefica Misije OEBS-a u Crnoj Gori, ministar vanjskih poslova u Vladi Crne Gore, predstavnici Ministarstva za ljudska i manjinska prava i Ministarstva kulture, generalni sekretar Saveza udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore, zamjenica ambasadorke Izraela u Crnoj Gori, rabin Jevrejske zajednice Crne Gore i predsjednik Jevrejske zajednice Crne Gore.

Predsjednik Skupštine Crne Gore Ivan Brajović je istakao da je Holokaust, kao najdrastičniji primjer ksenofobije i rasizma, trajna opomena svim društvima da se moraju znati uzroci nastanka, kako se to zlo nikada više ne bi ponovilo. Smatra da o ovom trajnom ožiljku čovječanstva treba stalno govoriti, a buduće generacije treba činiti budnim i uvijek opreznim, sa temeljnim znanjem i punom sviješću o dešavanjima koja su dovela do Holokausta. Takođe, u Crnoj Gori buduće generacije treba da budu nastavljači najboljeg iz crnogorske istorije i da čuvaju sve vjere i nacije s obzirom da je država Crna Gora siguran dom za sve.

Po prošlogodišnjem istraživanju Eurobarometra, kao i porukama koje su iskazane na Svjetskom forumu u Jerusalimu prije neki dan, Evropa se nažalost suočava sa povećanim antisemitizmom.

Predsjednik Skupštine je naglasio da će Crna Gora nastaviti da daje doprinos razvoju crnogorskog društva koje nikada nije podržavalo nacionalističke ispade, već jasno identifikuje i otvoreno se suprotstavlja svim oblicima šovinizma i ispoljavanja netrpeljivosti. Dodao je da takva državna politika, koja baštini najbolje iz crnogorske tradicije čini da sa ponosom pripadamo državi koja može biti primjer saglasja nacija, vjera i kultura i u kojoj svi uživaju jednaka prava, slobode, ali i obaveze. U Crnoj Gori postoji građanska samosvijest o potrebi poštovanja načela tolerancije, mira i suživota i zato su građani Crne Gore, kao i građani drugih država u Crnoj Gori, njihova imovina, tradicija i obilježja sigurni i zaštićeni.

Podsjetio je da se naš region nagledao hučkaških poziva pod opravdanjem zaštite nacionalnih ili vjerskih interesa, pri čemu svi znaju njihove tragične posljedice. Smatra da je naš zadatak da poruke dobra, tolerancije, razumijevanja i strpljenja nadjačaju i da uvijek budu dominantan diskurs našeg društva.

Predsjednik Brajović je zaključio da Crna Gora posvećeno njeguje vrijednosti antifašizma i da se u ovim danima te vrijednosti ogledaju u odlučnosti države da sačuva one postulate koji život u Crnoj Gori čine bezbjednim za sve građane, njihova ljudska prava i zadovoljavanje potreba u modernoj demokratskoj državi 21. vijeka. Smatra da Dan sjećanja na žrtve Holokausta treba da bude podsjetnik i na sve antifašiste koji su svoje živote položili za slobodu svoje i drugih država od nacističkog zla. Zarad tih žrtava i duga prema njima, Crna Gora neće dozvoliti da se revidiraju istorijske činjenice, da se

relativizuju zločini, niti će kolaboracioniste proglašavati patriotama, zaključio je predsjednik Skupštine Ivan Brajović.

Istakao je da ne možemo govoriti o brojkama, hiljadama i milionima žrtava, jer i jedan ugroženi čovjek zbog svog imena, porijekla, nacije, vjere, bilo kojeg opredjeljenja, jednako je dostojna i prevelika žrtva danas i zauvijek.

Na sreću preživjelog čovječanstva, poezija se i dalje piše. Njegovaćemo saosjećanje i ljudskost čitajući Danila Kiša, Anu Frank, Imre Kertesa, Ivana Ivanjija, Filipa Davida i našeg predsjednika Matice crnogorske Dragana Radulovića, istakao je predsjednik Brajović.

Zahvalio je Jevrejskoj zajednici Crne Gore što u Skupštini Crne Gore prepoznaje svog partnera za zajedničko sjećanje na žrtve Holokausta, što zajedno čuvaju i njeguju antifašističke vrijednosti. Podsjetio je da je ovo druga godina kako se u Skupštini 26. saziva obilježava 27. januar, a 9. maja će se četvrti put u Skupštini obilježiti Dan pobjede nad fašizmom. Zaključio je da se oslobađanje preživjelih iz logora Aušvic slavi kao pobjeda života i napretka, odnosno kao pobjeda dobra nad ništavilom zla.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode dr Halil Duković je istakao da je Generalna skupština Ujedinjenih nacija Rezolucijom od 1. novembra 2005. godine proglasila 27. januar Međunarodnim danom sjećanja na žrtve Holokausta i da se Crna Gora, obilježavanjem ovog važnog datuma i 75. godišnjice od oslobođenja Aušvica, pridružuje skoro stotini zemalja širom svijeta. Saopštio je da se u Rezoluciji Generalne skupštine UN-a potvrđuje da će Holokaust koji je doveo do ubistva jedne trećine jevrejskog naroda, zajedno sa bezbrojnim pripadnicima drugih manjina, zauvijek biti upozorenje svim ljudima o opasnostima mržnje, netrpeljivosti, rasizma i predrasuda i odbacuje se svako poricanje Holokausta kao istorijskog događaja, bilo u cjelosti ili djelimično. Istakao je da se sjećanje na žrtve Holokausta upozorava na užasnu nepravdu koja im je učinjena i iskazuje naše najdublje poštovanje, jer žrtve Holokausta pokazuju koliko je kratak put od prezira, preko diskriminacije do mržnje i zločina. Pijetet i solidarnost sa žrtvama ovog zločina i osuda zločinaca i njihovih ideologija predstavljaju moralnu obavezu, a svjedočanstva preživjelih koji ističu da im je najteže palo lišenje ljudskog dostojanstva neprestana su opomena šta se može dogoditi kada sile zla nadvladaju razum. Podsjetio je na riječi 94-godišnjeg predsjednika Saveza poljskih zatvorenika fašističkih zatvora i koncentracionih logora, Stanislava Zalevskog, jednog od preživjelih logoraša koji je saopštio: "Za mene nije najgora bila glad, ni to što su nas tjerali na teški rad, već to što su nas lišili ljudskog dostojanstva. Mi nijesmo bili ljudi, ponašali su se prema nama kao prema nečemu nepotrebnom, što treba maksimalno iskoristiti, a zatim uništiti", kazao je prošle godine u Aušvicu jedan od preživjelih logoraša, 94-godišnji predsjednik Saveza poljskih zatvorenika fašističkih zatvora i koncentracionih logora, Stanislav Zalevski.

Predsjednik Odbora Duković je podsjetio učesnike da je prva inicijativa za obilježavanje Dana sjećanja na Holokaust pokrenuta 2000. godine kada je 46 vlada potpisalo Deklaraciju Međunarodnog foruma o Holokaustu u Stokholmu u kojoj se navodi da je Holokaust iz temelja potresao osnove civilizacije, a strašne patnje jevrejskog naroda i mnogih drugih žrtava nacizma ostavile neizbrisiv ožiljak širom Evrope. Smatra da čovječanstvo i dalje nosi ožiljke genocida, etničkog čišćenja, rasizma, antisemitizma i ksenofobije i da međunarodna zajednica ima veliku odgovornost u sprečavanju tih zala. Dvije godine kasnije, u oktobru 2002. ministri obrazovanja država članica Savjeta Evrope donijeli su Rezoluciju kojom se utvrđuje da Dan sjećanja na Holokaust treba odrediti u svim zemljama. Takođe, OEBS je stavio naglasak na promociju sjećanja na Holokaust i borbu protiv savremenog antisemitizma, a države članice su se obavezale na sjećanje na Holokaust Odlukom koja je donesena na Konferenciji o antisemitizmu održanoj u Berlinu 2004.

Iako su Jevreji bili prvi na meti nacional-socijalista i njihovih saradnika trpjeli su i drugi, kao što su Romi i Sinti; homoseksualci; Jehovini svjedoci; Poljaci; ruski ratni zarobljenici, pa i njih treba pamtiti zajedno sa žrtvama Holokausta. Milionima ljudi na ovaj način smišljeno je poništavan identitet, oduzeta im je nada, budućnost i na kraju im je oduzet život samo zato što je neko smatrao da su manje vrijedni. Takođe, istakao je da je Crna Gora bila jedna od rijetkih zemalja u Evropi koja je pružila sigurno utočište za progonjene Jevreje i jedna od rijetkih država u kojoj je bilo više Jevreja nakon Drugog svjetskog rata nego prije njegovog početka.

Govoreći o današnjici, dr Halil Duković je saopštio da je antisemitizam i dalje prisutan i podstiče negativne stereotipe o Jevrejima, što je pokazalo istraživanje Agencije za osnovna prava Evropske unije iz 2018. godine. Istraživanje iz 2018. godine otkriva da je 28% ispitanih Jevreja doživjelo antisemitsko uznemiravanje tokom godine ispitivanja, koliko je trajalo istraživanje. Osim toga, 34% ispitanih, barem ponekad, izbjegava posjećivanje jevrejskih događaja ili mjesta jer se ne osjeća sigurno, a 38% ih je

razmišljalo o iseljavanju u proteklih pet godina. Čak 79% ispitanika koji su bili uznemiravani, nijesu prijavili incidente policiji, jer smatraju da to ništa ne bi promijenilo. Naglasio je da smo svjedoci da se i danas pojavljuju određeni oblici mržnje i nasilja po raznim osnovama, zbog čega se moraju ulagati dodatni naponi na prevenciji i njihovom sprečavanju. Evropa se suočava sa izazovima populizma, migracija, terorizma, vjerske radikalizacije, a rast populizma smanjuje prostor za suštinsku debatu o problemima i generiše polarizaciju kroz promociju uskih interesa političkih aktera koji ne podrazumijevaju uvijek napredak, već nas vraćaju u prošlost.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je uvjeren da je uspješno suočavanje sa izazovima moguće jedino zajedničkim naporima svih zemalja, a uloga parlamenata u promovisanju poštovanja temeljnih evropskih vrijednosti, ljudskih prava i vladavine prava je ključna. Naglasio je da je veoma važno da se doprinese jačanju svijesti svih građana, a posebno mladih ljudi i da se razvijaju obrazovni programi u okviru kojih će sadašnje i buduće generacije učiti o Holokaustu kako bi se doprinijelo sprečavanju budućih djela genocida. Takođe, ključno je podizanje svijesti o opasnosti od radikalnih, ekstremističkih pokreta i totalitarnih režima, kao i podizanje svijesti o savremenim oblicima antisemitizma, ksenofobije i svim oblicima mržnje. Posebni naponi koji moraju biti konstantni i koordinirani moraju se ulagati u promovisanje poštovanja ljudskih prava.

Predsjednik Odbora za ljudska prava i slobode je zaključio da Crna Gora izražava spremnost da proaktivno djeluje u cilju sprečavanja mržnje i netrpeljivosti u odbrani demokratije i demokratskih vrijednosti.

Predsjednik Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport Radule Novović je podsjetio da 27. januar ima posebno mjesto u istoriji Evrope i svijeta, jer je, na ovaj dan, oslobođen najveći koncentracioni logor- Aušvic-Birkenau u kome je živote izgubilo preko milion ljudi. Dakle, ovaj dan se obilježava kao Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta, a poznato je da je u ovom genocidu stradala jedna trećina jevrejskog naroda, odnosno šest miliona ljudi, od kojih preko milion djece. Kao predsjednik Odbora u čijoj je nadležnosti prosvjeta, istakao je da crnogorski obrazovni sistem ima važnu ulogu u prenošenju istorijskog sjećanja na Holokaust novim generacijama, putem osnovnoškolskih i srednjoškolskih udžbenika koji obrađuju ovu temu. Istu svrhu ima i Dnevnik Ane Frank, kao višedecenijska obavezna lektira u osnovnim školama u Crnoj Gori. Smatra da je nužno raditi na očuvanju ovog sjećanja. Nema veće i užasnije opomene od Holokausta, a koja se tako lako zaboravlja. Mlađim generacijama događaji Holokausta često zvuče kao daleka prošlost, ili imaginacija nekog filmskog režisera. Smatra da svi imaju obavezu da nauče mlađe generacije da ta najveća tragedija u istoriji čovječanstva nije samo puko istorijsko gradivo, udaljeno od stvarnosti u kojoj danas žive. Istakao je da su ideologije nacizma i fašizma nažalost nastale na tlu prosvijećene evropske civilizacije. One nijesu specifikum određenih nacija od koga je ostatak svijeta imun. U ovim ideologijama prepoznaju se psihološki mehanizmi čije se klice mogu naći u svakom društvu zbog čega Holokaust treba da bude najvažniji podsjetnik pri kalibraciji etičkog i političkog kompasa čovječanstva, jer on nam ne ukazuje samo na zlo u drugima, već prije svega, na opasnost koja se možda krije u nama samima. Smatra da današnje društvo treba u mnogo većoj mjeri da razvija moralno otrežnjenje koje sa sobom nosi svijest o Holokaustu, jer tada ne bi bilo moguće da se sa tolikom lakoćom mnogim društvenim akterima "omaknu" ekstremizam, ksenofobija i rasizam, kao što je to sada slučaj. Istakao je da niko ne može biti ponosan na rezultate ankete CNN-a, koja je prije par godina pokazala da trećina Evropljana zna malo ili ništa o Holokaustu, dok je antisemitizam u porastu. Naveo je, da smo istovremeno svjedoci jačanja ekstremne desnice i populizma u Evropi i van nje. Po njegovom mišljenju, neshvatljivo je da ima onih koji Holokaust tretiraju kao prevaziđenu temu ili je relativiziju stavljajući je u kontekst njihovih preferencija, spekulacija i teorija zavjere u odnosu na savremene političke konstelacije. Smatra da još nijesu izbljედili istetovirani logoraški brojevi na rukama preživjelih, a jedan od njih Menahem Haberman iz nekadašnje Čehoslovačke, nedavno je posvjedočio o vremenu kada je kao dječak stigao u Aušvic: "Ondje je bio kanal i morao sam sipati pepeo u vodu. Nisam znao šta radim. Kada sam se vratio, pitao sam jednog iskusnijeg logoraša "Šta sam to radio?" Rekao mi je: "Cijela tvoja porodica pretvorena je u taj pepeo četiri sata nakon dolaska. Tada sam sam shvatio gdje sam. Svaki dan mislim o tome, posebno noću". „Sedamdeset i pet godina poslije, mi i dalje živimo s tim, ne zaboravljamo.“

Poslanik Novović smatra da ovakve konferencije nijesu samo protokolarna rutina, već odraz suštinskih ljudskih razloga koji obavezuju sve nosioce odgovornosti. Istakao je da se teško može naći narod koji je kroz istoriju stradao kao jevrejski, a da je dao veći doprinos čovječanstvu, iz razloga što Jevreji čine petinu od ukupnog broja svih dobitnika Nobelove nagrade, iako je njihov udio u svjetskoj

populaciji svega 0,2%. Jevrejska kultura ostavila je traga i u našoj državi. Istorija Jevreja na području današnje Crne Gore stara je dvije hiljade godina, o čemu govore arheološki ostaci pronađeni u drevnoj Duklji. Crna Gora je jedna od rijetkih država u Evropi u kojoj nije bilo koncentracionih logora tokom Drugog svjetskog rata.

Poslanik Novović je podsjetio da je u savremenom životu Jevrejske zajednice u Crnoj Gori posebnu ulogu imao pokojni Jaša Alfandari. Podsjetio je na njegovu izjavu da u Crnoj Gori antisemitizam ne postoji. Istakao je da je Jevrejski narod u Drugom svjetskom ratu poslužio bezumnoj politici kao lak plijen na koga je svaljivana krivica za sve što je odgovoralo interesima ratne propagande. Tragedija rata i Holokausta bila je kasnije glavni podsticaj za sprovođenje ideje o ujedinjenoj Evropi. Evropska unija izrasla je neposredno iz svijesti o tome da su mržnja, netrpeljivost i ekstremni nacionalizmi gotovo razorili naš kontinent. Budućnost se više ne može tražiti u idejama izolacije, zidova, getoizacije i šovinizma.

Predsjednik Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport je zaključio da zauvijek treba da čuvamo sjećanje na stradanje jevrejskog naroda u Holokaustu, kao i na antifašističke vrijednosti kojima je istorijski privržena država Crna Gora, kako se ovakvi zločini više nikada ne bi ponovili.

Generalni sekretar Saveza udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore Dragan M. Đurović je ukazao na važnost borbe protiv svih oblika primitivizma, na čelu sa borbom protiv fašizma koji predstavlja ubijanje svega dobrog u civilizaciji, ali i sjećanje na milione onih koji su ga pobijedili, sjećanje na Holokaust, na mučene i spaljivane u logorima, a posebno na milion i sto hiljada stradale jevrejske djece među njima. Takođe, istakao je saradnju Saveza udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore i Jevrejske zajednice sa Skupštinom Crne Gore i Ministarstvom prosvjete, jer su na taj način uspjeli da dođu do djece u školama i da im upute poruke mira, koje će oni dalje prenijeti svojim roditeljima, ali i budućim generacijama. Ove godine povodom sedam i po decenija od oslobađanja Aušvica i pobjede nad fašizmom, 100 mladih iz Crne Gore sa njihovim roditeljima, u organizaciji Saveza boraca NOR-a i antifašista Crne Gore, posjetiću Aušvic i nekoliko logora kako bi svojim očima vidjeli kroz kakav pakao su prolazili zarobljenici Aušvica. Saglasan je da Holokaust ne treba zaboraviti, jer je Crna Gora slobodarska zemlja. Na zastavi Crne Gore 10 vjekova piše najviši vrh Crne Gore je njena sloboda, a na partizanskoj/slobodarskoj, crnogorskoj zastavi piše sjećanje na one koji su ugradili svoje živote u slobodne jugoslovenske, evropske i svjetske prostore, a posebno u prostore Crne Gore. U daljoj riječi, osvrnuo se na istraživanje Saveza udruženja boraca NOR-a i antifašista Crne Gore koje se odnosi na Jevreje u Crnoj Gori za vrijeme Drugog svjetskog rata, koji nijesu pali u ruke okupatoru, a od kojih je jedan broj pristupio Narodnooslobodilačkom pokretu, posebno ističući imena među kojima su: Jolan-Mira Lvinger, Leon Levi, Alfred Horovic, Rene Abravanel (Rada Ćorović), Ružica Rip, Lujo Davičo i Moric Demajo.

Zaključio je da treba da živi sjećanje na hrabre jevrejske slobodare, kao i sjećanje na Holokaust, te da se nikako ne smiju prepustiti zaboravu.

Predsjednik Jevrejske zajednice Crne Gore Đorđe Raičević je u ime Jevrejske zajednice Crne Gore zahvalio predsjedniku Skupštine Crne Gore i predsjednicima Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport i Odbora za ljudska prava i slobode na prepoznavanju institucionalnog značaja ovog događaja, povodom obilježavanja Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta. Istakao je da ovakve komemoracije imaju svoju istoriju, te da je on, lično, krvavu sudbinu jevrejskog naroda shvatio kroz život svoje majke, kada je, gledajući stare fotografije, saznao da su gotovo svi članovi njene porodice stradali u periodu između 1941. i 1945. godine. Takođe, sa teškim stradanjima susreo i tokom posjeta Aušvicu, najvećem koncentracionom logoru za masovno uništenje stanovništva.

Zamjenica ambasadorke Izraela u Crnoj Gori Maayan Ben Tura je poručila da sve više zemalja širom svijeta obilježava Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta nizom ceremonija, čiji je cilj podsjećanje na žrtve i sprečavanje bilo kakvog budućeg izražavanja netolerancije ili nasilja usmjerenog ka etničkim ili religijskim manjinama. Svjetski lideri su se nedavno sastali u Izraelu, kako bi obilježili 75. godišnjicu oslobađanja Aušvica. Tada je predsjednik Crne Gore Milo Đukanović poslao snažnu poruku da se ne smije nikada zaboraviti da je Holokaust bio najstrašnije poglavlje u istoriji ljudskog roda. Naime, ovaj dan bi trebalo da bude izvor ponosa za Crnu Goru, zato što je tokom Holokausta bila jedna od rijetkih zemalja koja je pružila sigurno utočište za progonjene Jevreje.

U Izraelu se ovaj dan obilježava jevrejskom frazom „*SHOA U Tkuma*“ (u prevodu: „Holokaust i vaskrsenje“) – koja označava odbijanje pogleda na istoriju samo kroz miris krematorijuma, već se podsjeća i na život i humane momente. Oni koji su preživjeli Holokaust su ostavili snažno nasljeđe iz

kojeg treba učiti o stravičnim iskustvima i cijeniti život. U očima čovjeka, Holokaust mora predstavljati vječno upozorenje – obavezujući imperativ ka slavljenju života, kao simbola jednakosti, slobode i mira.

U raspravi su učestvovali: ambasador Republike Srbije u Crnoj Gori N.J.E. dr Vladimir Božović i članica Odbora za ljudska prava i slobode i Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport mr Branka Tanasijević.

Ambasador Republike Srbije u Crnoj Gori N.J.E. dr Vladimir Božović je izrazio zahvalnost za organizaciju ovog veoma važnog događaja, kojim se podsjeća na Holokaust, imajući u vidu da je kultura sjećanja, koju ovakvi događaji njeguju i baštine od velikog značaja za pravo sagledavanje istorije, kao i za pravo sagledavanje, kreiranje i oblikovanje naše budućnosti. Istakao je da je u Drugom svjetskom ratu sprski narod bio, takođe, velika žrtva fašizma, Holokausta i genocida. Poručio je da dva naroda, Jevreji i Srbi, danas njeguju snažno prijateljstvo koje je proizašlo iz njihovog zajedničkog stradanja.

Poslanica mr Branka Tanasijević je izrazila zadovoljstvo zbog organizacije današnjeg skupa u Skupštini Crne Gore i prilike da se razgovara o ovoj temi, o kojoj jeste teško govoriti, ali koja, istovremeno, predstavlja opomenu da se ovakvi događaji, kao što je Holokaust, nikada više ne ponove. S obzirom da je posjetila muzej Holokausta u Izraelu, ocijenila je da je to najveća strahota koju je neko mogao da vidi. U ovom slučaju ljudi su ubijani na najgori monstruozi način zato što su različiti. To je pokazatelj da nijesu ubijani samo oni koji su bili žrtve, nego je umirala ljudska komponenta u čovjeku i u ubici. Poručila je da je upravo mržnja najveća razarajuća moć čovječanstva i da to treba shvatiti kao opomenu za budućnost. Smatra da treba razgovarati o ovoj temi i djecu u školama učiti pravim vrijednostima, kako se ovakvi zločini više nikada ne bi ponovili. Takođe, pomenula je Viktora Frankla koji je bio logoraš u Aušvicu i koji je napisao knjigu „Nečujan vapaj za smislom” uz preporuku da se ovakva literatura ne izučava samo u okviru predmeta „Sociologija“, nego i drugih nauka.

Učesnici Konferencije su se pridružili Kampanji #WeRemember čiji je cilj da se podigne svijest o Holokaustu i svim oblicima ksenofobije i genocida. Takođe, na Konferenciji je prikazan kratak film o žrtvama Holokausta.

SEKRETAR ODBORA

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

dr Halil Duković

Prilog:

- Govori predsjednika Skupštine Crne Gore,
predsjednika Odbora za ljudska prava i slobode i
predsjednika Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport

**Izlaganje predsjednika Skupštine Crne Gore
na Konferenciji povodom obilježavanja Međunarodnog dana sjećanja na žrtve
Holokausta**

(ponedjeljak, 27. januar 2020. godine, Skupština Crne Gore)

Drugu godinu zaredom, Skupština Crne Gore obilježava Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta, 27. januar - dan kada je 1945. oslobođen logor smrti Aušvic Birkenau.

„Poslije Aušvica nemoguće je pisati poeziju“ – možda ova misao Teodora Adorna na sažet način najbolje opisuje promjenu ljudske svijesti nakon užasa koji su se dogodili čovječanstvu prve polovine 20. vijeka, u ime strašne ideologije krvi i tla.

Holokaust kao najdrastičniji primjer ksenofobije i rasizma, trajna je opomena svim društvima da se moraju znati uzroci nastanka, kako se to zlo nikada više ne bi ponovilo. Jedan od najvažnijih načina jeste da o ovom trajnom ožiljku čovječanstva stalno govorimo. Buduće generacije moramo činiti budnim i uvijek opreznim, sa temeljnim znanjem i punom sviješću o dešavanjima koja su dovela do holokausta. U Crnoj Gori, buduće generacije treba da budu nastavljači najboljeg iz crnogorske istorije, da čuvaju sve vjere i nacije i svima njima poručuju da je naša država siguran dom.

Po prošlogodišnjem istraživanju Eurobarometra, kao i porukama koje smo čuli na Svjetskom forumu u Jerusalimu prije neki dan, Evropa se na žalost suočava sa povećanim antisemitizmom. Moram da kažem, a vjerujem da naši prijatelji iz jevrejske zajednice mogu da potvrde, Crna Gora ne daje prilog takvom lošem trendu.

Crna Gora će nastaviti da daje doprinos razvoju crnogorskog društva koje nikada nije podržavalo nacionalističke ispade, već jasno identifikuje i otvoreno se suprotstavlja svim oblicima šovinizma i ispoljavanja netrpeljivosti.

Takva državna politika, koja baštini ono najbolje iz crnogorske tradicije, čini da sa ponosom pripadamo državi koja može biti primjer saglasja nacija, vjera i kultura i u kojoj svi uživaju jednaka prava, slobode, ali i obaveze. U Crnoj Gori postoji građanska samosvijest o potrebi poštovanja načela tolerancije, mira i suživota. Zato su građani Crne Gore, kao i građani drugih država u Crnoj Gori, njihova imovina, tradicija i obilježja sigurni i zaštićeni.

Naš region se nagledao hučkaških poziva pod opravdanjem zaštite nacionalnih ili vjerskih interesa. Znamo njihove tragične posljedice. A svjedočanstva uoči Drugog svjetskog rata govore da je model i tada bio isti: zlo se približava gotovo neprimjetno, na prvi pogled je bezazleno i banalno. Kako tada, tako i danas, poruke mržnje nalaze svoj put i nalaze svoj medij. Naš zadatak je da poruke dobra, tolerancije, razumijevanja i strpljenja nadjačaju i da uvijek budu dominantan diskurs našeg društva.

Crna Gora posvećeno njeguje vrijednosti antifašizma. U ovim danima te vrijednosti se ogledaju u odlučnosti države da sačuva one postulate koji život u Crnoj Gori čine bezbijeđenim za sve građane, njihova ljudska prava i zadovoljavanje potreba u modernoj demokratskoj državi 21. vijeka.

Neka Dan sjećanja na žrtve holokausta bude podsjetnik i na sve antifašiste koji su svoje živote položili za slobodu svoje i drugih država od nacističkog zla. Zarad tih žrtava i duga prema njima, Crna Gora neće dozvoliti da se revidiraju istorijske činjenice, da se relativizuju zločini, niti će kolaboracioniste proglašavati patriotama.

Namjerno danas ne govorim o brojkama, hiljadama i milionima žrtava. I jedan ugroženi čovjek zbog svog imena, porijekla, nacije, vjere, bilo kojeg opredjeljenja, jednako je dostojna i prevelika žrtva danas i zauvijek.

Na sreću preživjelog čovječanstva, poezija se i dalje piše. Mi ćemo njegovati saosjećanje i ljudskost čitajući Danila Kiša, Anu Frank, Imre Kertesa, Ivana Ivanjija, Filipa Davida...i našeg predsjednika Matice crnogorske Dragana Radulovića.

Hvala Jevrejskoj zajednici Crne Gore što u Skupštini Crne Gore prepoznaje svog partnera za zajedničko sjećanje na žrtve holokausta, što zajedno čuvamo i njegujemo antifašističke vrijednosti. Ovo je druga godina kako u Skupštini ovog saziva obilježavamo 27. januar, a 9. maja ćemo četvrti put zvanično obilježiti Dan pobjede nad fašizmom. Poklanjamo se danas sjenima svih žrtava holokausta, a oslobađanje preživjelih iz logora Aušvic slavimo kao pobjedu života i napretka, i pobjedu dobra nad ništavilom zla.

Neka naš današnji susret bude doprinos pobjedi dobra u Crnoj Gori i cijelom svijetu.

***

GOVOR
PREDSJEDNIKA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE
DR HALILA DUKOVIĆA
NA KONFERENCIJI ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE I
ODBORA ZA PROSVJETU, NAUKU, KULTURU I SPORT
POVODOM OBILJEŽAVANJA MEĐUNARODNOG DANA
SJEĆANJA NA ŽRTVE HOLOKAUSTA,
održanoj 27. januara 2020. godine

Poštovane dame i gospodo,

učesnice i učesnici Konferencije,

Zadovoljstvo mi je da Vas pozdravim u ime Odbora za ljudska prava i slobode, Odbora za prosvjetu nauku, kulturu i sport Skupštine Crne Gore i u svoje lično ime i da otvorim Konferenciju koju Odbor za ljudska prava i slobode i Odbor za prosvjetu, nauku, kulturu i sport Skupštine Crne Gore već drugu godinu organizuju povodom obilježavanja 27. januara-Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta.

Posebno zadovoljstvo izražavam što smo se danas u ovom reprezentativnom sastavu okupili u Skupštini Crne Gore da obilježimo ovaj važan datum i zajedničkim naporima doprinesemo trajnom sjećanju na žrtve Holokausta, što predstavlja i našu civilizacijsku obavezu.

Podsjećam da je **Generalna skupština Ujedinjenih nacija** Rezolucijom od 1. novembra **2005.** godine, upravo na šezdesetogodišnjicu oslobađanja koncentracionog logora Aušvic-Birkenau, proglasila **27. januar Međunarodnim danom sjećanja na žrtve Holokausta.** **Danas se Crna Gora, obilježavanjem ovog važnog datuma i 75. godišnjice od oslobođenja Aušvica, pridružuje skoro stotini zemalja širom svijeta.**

Sjećanjem na žrtve Holokausta upozoravamo na užasnu nepravdu koja im je učinjena i iskazujemo im naše najdublje poštovanje, jer žrtve Holokausta pokazuju koliko je kratak put od prezira, preko diskriminacije do mržnje i zločina. Pijetet i solidarnost sa žrtvama ovog zločina i osuda zločinaca i njihovih ideologija predstavljaju našu moralnu obavezu, a svjedočanstva preživjelih koji ističu da im je najteže palo lišenje ljudskog dostojanstva neprestana su opomena šta se može dogoditi kada sile zla nadvladaju razum.

"Za mene nije najgora bila glad, ni to što su nas tjerali na teški rad, već to što su nas lišili ljudskog dostojanstva. Mi nijesmo bili ljudi, ponašali su se prema nama kao prema nečemu nepotrebnom, što treba maksimalno iskoristiti, a zatim uništiti", kazao je prošle godine u Aušvicu jedan od preživjelih logoraša, 94-godišnji predsjednik Saveza poljskih zatvorenika fašističkih zatvora i koncentracionih logora, Stanislav Zalevski.

Pozivam vas da na samom početku minutom ćutanja odamo počast svim žrtvama Holokausta.

Neka im je vječna slava i hvala!

***

U **Rezoluciji Generalne skupštine Ujedinjenih nacija** od 1. novembra 2005. godine potvrđuje se da će Holokaust koji je doveo do ubistva jedne trećine jevrejskog naroda, zajedno sa bezbrojnim pripadnicima drugih manjina, zauvijek biti upozorenje svim ljudima o opasnostima mržnje, netrpeljivosti, rasizma i predrasuda i odbacuje se svako poricanje Holokausta kao historijskog događaja, bilo u cjelosti ili djelimično.

Podsjetiću da je prva inicijativa za obilježavanje Dana sjećanja na Holokaust pokrenuta **2000. godine kada je 46 vlada potpisalo Deklaraciju Međunarodnog foruma o Holokaustu u Stokholmu** u kojoj se navodi da je Holokaust iz temelja potresao osnove civilizacije, a strašne patnje jevrejskog naroda i mnogih drugih žrtava nacizma ostavile neizbrisiv ožiljak širom Evrope. **Čovječanstvo i dalje nosi ožiljke genocida, etničkog čišćenja, rasizma, antisemitizma i ksenofobije, pa međunarodna zajednica ima veliku odgovornost u sprečavanju tih zala.**

Dvije godine kasnije, u oktobru 2002. godine ministri obrazovanja država članica **Savjeta Evrope** donijeli su Rezoluciju kojom se utvrđuje da Dan sjećanja na Holokaust treba odrediti u svim zemljama. Aktivnosti Savjeta Evrope u vezi sa sjećanjem na Holokaust definisane su u **Preporuci o nastavi istorije u Evropi 21. vijeka** koju je Komitet ministara usvojio 31. oktobra 2001. u kojoj se navodi na treba učiniti sve što je moguće u obrazovnoj sferi kako bi se spriječilo ponavljanje ili poricanje razornih događaja koji su obilježili 20. vijek.

Kada je riječ o međunarodnim organizacijama, treba podsjetiti da je i **OEBS** stavio naglasak na promociju sjećanja na Holokaust i borbu protiv savremenog antisemitizma, a države članice su se obavezale na sjećanje na Holokaust **Odlukom** koja je donesena na **Konferenciji o antisemitizmu održanoj 2004. godine u Berlinu.**

Iako su Jevreji bili prvi na meti nacional-socijalista i njihovih saradnika trpjeli su i drugi, kao što su Romi i Sinti; homoseksualci; Jehovini svjedoci; Poljaci; ruski ratni zarobljenici, pa i njih treba pamtiti zajedno sa žrtvama Holokausta. **Milionima ljudi na ovaj način smišljeno je poništavan identitet, oduzeta im je nada, budućnost i na kraju im je oduzet život samo zato što je neko smatrao da su manje vrijedni.**

Ovom prilikom bih naglasio da je Crna Gora bila jedna od rijetkih zemalja u Evropi koja je pružila sigurno utočište za progonjene Jevreje i jedna od rijetkih država u kojoj je bilo više Jevreja nakon Drugog svjetskog rata nego prije njegovog početka.

Potreba da se iznova podsjeća na strahote holokausta, kao i da se kao neistinite odbace tvrdnje koje negiraju njegov karakter i obim stradanja aktuelna je u svim demokratskim državama.

***

A šta smo naučili?

Antisemitizam je prisutan i danas i podstiče negativne stereotipe o Jevrejima, pokazalo je istraživanje Agencije za osnovna prava Evropske unije. Istraživanje iz 2018. godine otkriva da je 28% ispitanih Jevreja doživjelo antisemitsko uznemiravanje tokom godine ispitivanja, koliko je trajalo istraživanje. Osim toga, 34% ispitanih, barem ponekad, izbjegava posjećivanje jevrejskih događaja ili mjesta jer se ne osjeća sigurno, a 38% ih je razmišljalo o iseljavanju u proteklih pet godina. Čak 79% ispitanika koji su bili uznemiravani, nijesu prijavili incidente policiji, jer smatraju da to ništa ne bi promijenilo.

Uprkos svemu, **svjedoci smo da se i danas pojavljuju određeni oblici mržnje i nasilja po raznim osnovama, zbog čega se moraju ulagati dodatni naponi na prevenciji i njihovom sprečavanju.**

Evropa se suočava sa izazovima populizma, migracija, terorizma, vjerske radikalizacije, a rast populizma smanjuje prostor za suštinsku debatu o problemima i generiše polarizaciju kroz promociju uskih interesa političkih aktera koji ne podrazumijevaju uvijek napredak, već nas vraćaju u prošlost.

Uvjeren sam da je uspješno suočavanje sa navedenim izazovima moguće jedino zajedničkim naporima svih zemalja, a **uloga parlamenata** u promovisanju poštovanja temeljnih evropskih vrijednosti, ljudskih prava i vladavine prava **je ključna.**

Veoma je važno da se doprinese jačanju svijesti svih građana, a posebno mladih ljudi i da se razvijaju obrazovni programi u okviru kojih će sadašnje i buduće generacije učiti o Holokaustu kako bi se doprinijelo sprečavanju budućih djela genocida. Ključno je **podizanje svijesti** o opasnosti od radikalnih, ekstremističkih pokreta i totalitarnih režima, kao i podizanje svijesti o savremenim oblicima antisemitizma, ksenofobije i svim oblicima mržnje.

Posebne napore koji moraju biti konstantni i koordinirani moramo ulagati u promovisanje poštovanja ljudskih prava, naročito prava manjina.

U današnjim prilikama u kojima raste nesigurnost i antisemitizam, Crna Gora izražava spremnost da proaktivno djeluje u cilju sprečavanja mržnje i netrpeljivosti u odbrani demokratije i demokratskih vrijednosti. Takođe, Crna Gora je odlučna da brani vrijednosti multietničke demokratije, međunacionalnog i vjerskog sklada i tolerancije koju vjekovima baštini i gradi društvo čiji građani poštuju ljudsko dostojanstvo.

Stoga sam i sam uvjeren da je crnogorsko društvo snažno opredijeljeno za izgradnju društva mira, slobode, demokratije, tolerancije i ravnopravnosti.

***

Izlaganje
predsjednika Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i sport Radula Novovića
na Konferenciji povodom obilježavanja
Međunarodnog dana sjećanja na žrtve Holokausta

Poštovani predsjedniče Skupštine,
Koleginice i kolege,
Vaše ekselencije,
Dame i gospodo,

Današnji datum, 27. januar, ima posebno mjesto u istoriji Evrope i svijeta. Na ovaj dan oslobođen je najveći koncentracioni logor, Aušvic-Birkenau, u kome je živote izgubilo preko milion ljudi. Generalna skupština Ujedinjenih nacija izglasala je prije, petnaest godina, da se, stoga, 27. januara obilježava kao Međunarodni dan sjećanja na žrtve Holokausta. Kao što znate, u ovom genocidu stradala je jedna trećina jevrejskog naroda, odnosno šest miliona ljudi, od kojih preko milion djece.

Država Crna Gora i njene institucije učestvuju u obilježavanju ovog datuma. Prije godinu dana, Skupština Crne Gore je održala Konferenciju tim povodom, a danas smo se opet okupili, sa zadatkom da ne dozvolimo da patnje nevinih žrtava budu zaboravljene. Kao predstavnik odbora u čijoj je nadležnosti prosvjeta, napominjem da crnogorski obrazovni sistem ima važnu ulogu u prenošenju istorijskog sjećanja na Holokaust novim generacijama, putem osnovnoškolskih i srednjoškolskih udžbenika koji obrađuju ovu temu. Istu svrhu ima i *Dnevnik Ane Frank*, kao već višedecenijska obavezna lektira u osnovnim školama u Crnoj Gori.

Zašto je nužno raditi na očuvanju ovog sjećanja? Nema veće i užasnije opomene od Holokausta, a koja se toliko lako zaboravlja. Mlađim generacijama događaji Holokausta često zvuče kao daleka prošlost, ili imaginacija nekog filmskog režisera. Dužni smo da ih naučimo da ta najveća tragedija u istoriji čovječanstva nije samo puko istorijsko gradivo, udaljeno od stvarnosti u kojoj danas žive.

Podsjetimo, ideologije nacizma i fašizma nastale su, nažalost, upravo na tlu prosvijećene evropske civilizacije. One nijesu specifikum određenih nacija, od koga je ostatak svijeta imun. **U ovim ideologijama prepoznaju se psihološki mehanizmi čije se klice mogu naći u svakom društvu. Upravo zbog toga Holokaust treba da bude najvažniji podsjetnik pri kalibraciji etičkog i političkog kompasa čovječanstva.** Jer, on nam ne ukazuje samo na zlo u drugima, već, prije svega, na opasnost koja se možda krije u nama samima. Zato smatram da današnje društvo treba da u mnogo većoj mjeri razvija moralno otrežnjenje koje sa sobom nosi svijest o Holokaustu. Onda ne bi više bilo moguće da se sa tolikom lakoćom mnogim društvenim akterima „omaknu“ ekstremizam, ksenofobija i rasizam, kao što je to sada slučaj. Zato konferencije poput današnje nijesu samo protokolarna rutina, već odraz suštinskih ljudskih razloga koji nas obavezuju, kao nosioce odgovornosti.

Niko ne može biti ponosan na rezultate ankete CNN-a, koja je prije par godina pokazala da trećina Evropljana zna malo ili ništa o Holokaustu, dok je antisemitizam u porastu. Istovremeno smo svjedoci jačanja ekstremne desnice i populizma u Evropi i van nje. Neshvatljivo je da ima onih koji Holokaust tretiraju kao prevaziđenu temu, ili je relativizuju stavljajući je u kontekst njihovih preferencija, spekulacija i teorija zavjere u odnosu na savremene političke konstelacije. Naročito kada se sjetimo toga da još nijesu izbljedjeli istetovirani logoraški brojevi na rukama preživjelih.

Jedan od njih, Menahem Haberman iz nekadašnje Čehoslovačke, nedavno je posvjedočio agenciji AFP o vremenu kada je kao dječak stigao u Aušvic: *Ondje je bio kanal i morao sam sipati pepeo u vodu. Nisam znao šta radim. Kada sam se vratio, pitao sam jednog iskusnijeg logoraša: „Šta sam to radio?“ Rekao mi je: „Cijela tvoja porodica pretvorena je u taj pepeo četiri sata nakon dolaska“. Tada sam shvatio gdje sam. Svaki dan mislim o tome, posebno noću. Sedamdeset i pet godina poslije, mi i dalje živimo s tim, ne zaboravljamo... ne možemo zaboraviti.*

Teško se može naći narod koji je kroz istoriju stradao kao jevrejski, a da je dao veći doprinos čovječanstvu. Jevreji čine petinu od ukupnog broja svih dobitnika Nobelove nagrade, iako je njihov udio u svjetskoj populaciji svega 0,2%. Jevrejska kultura ostavila je traga i u našoj državi. Istorija Jevreja na području današnje Crne Gore stara je dvije hiljade godina, o čemu govore arheološki ostaci pronađeni u drevnoj Duklji. Jedna smo od rijetkih država u Evropi u kojoj nije bilo koncentracionih logora tokom Drugog svjetskog rata.

U savremenom životu Jevrejske zajednice u Crnoj Gori posebnu ulogu imao je pokojni g. Jaša Alfandari. Koristim priliku da, kao i na prošlogodišnjoj konferenciji, podsjetim na njegovu izjavu da ***u Crnoj Gori antisemitizam ne postoji.***

Jevrejski narod je u Drugom svjetskom ratu poslužio bezumnoj politici kao lak plijen na koga je svaljivana krivica za sve što je odgovaralo interesima ratne propagande. Tragedija rata i Holokausta bila je kasnije glavni podsticaj za sprovođenje ideje o ujedinjenoj Evropi. Evropska unija izrasla je neposredno iz svijesti o tome da su mržnja, netrpeljivost i ekstremni nacionalizmi gotovo razorili naš kontinent. Budućnost više ne možemo tražiti u idejama izolacije, zidova, getoizacije i šovinizma. Očuvanje sjećanja na Holokaust, dakle, ima posebno mjesto – njegova uloga nikad nije bila da razdvaja ili podstiče rasni revanšizam – nasuprot tome, ono ujedinjuje i čini da zaboravimo na razlike, nijemi pred neopisivom jezivošću ono što se desilo. **Takvo sjećanje budi iz nacionalističkog bunila i osvještuje da smo u osnovi prije svega ljudska bića, pa tek onda pripadnici nacija.**

Uostalom, onaj ko ne zaštiti drugoga od sebe, nije ni dostojan da predstavlja naciju. Zato, da se takvi zločini više nikada ne bi ponovili, zauvijek čuvajmo sjećanje na stradanje jevrejskog naroda u Holokaustu, kao i na antifašističke vrijednosti kojima je istorijski privržena država Crna Gora.